

**FRANCIAORSZÁG XV. ÉS XVI. LAJOS URALKODÁSA ALATT
(MEGJEGYZÉS: A KÜLPOLITIKÁVAL NEM FOGLALKOZOM, MIVEL
A KOALÍCIÓS HÁBORÚRÓL SZÓLÓ ANYAGBAN VAN BENNE)**

XIV. Lajos halálakor az 1710-ben született dédunokája örökölte a trónt, XV. Lajos néven (1715-1774). A „Napkirály” végrendeletében az ötesztendő uralkodó mellé régenstanács felállítását rendelte el, aminek irányítását egyik törvénytelen gyermekére, Maine hercegére bízta és a régensi feladatokat öccsének fiára, Orleansi Fülöpre ruházta. Azonban, Orleansi Fülöp a párizsi parlamenttel módosította a végrendeletet, így a tizenöt fős régenstanács irányítása is az ő kezébe került. Ennek az volt az ára, hogy a párizsi parlament visszakapta az 1673. óta nem gyakorolt regisztrációs és vétőjogát.

XV. Lajos uralkodását a következő szakaszokra osztjuk:

1. 1715-1723, Orleansi Fülöp régensségének időszaka.
2. 1724-1726, Bourbon herceg irányítja Franciaországot.
3. 1726-1743, Fleury bíboros kormányzásának időszaka.
4. 1743-1764, a kegyencnők időszaka, Madame Pompadour márkinő, majd Du Barry hercegnő 1768-tól.
5. 1771-1774, a reformok időszaka.

I. szakasz (1715-1723)

Orleansi Fülöp 1715-ben eltörölte a miniszteriális rendszert, az államtitkári intézményt és a központi tanácsokat, ezek helyett hat szaktanácsot állított fel. Azonban ezekbe a szaktanácsokba és a tizenöt fős régenstanácsba főnemeseket helyezett. Mivel ezek a testületek nem működtek hatékonyan, 1718-ban visszaállították a miniszteriális rendszert. A régens legfontosabb feladatának az államadósság csökkentését, a pénzügyi konszolidáció megteremtését tekintette. Orleansi Fülöp egy skót bankárt, John Law-t bízta meg a feladat megvalósításával. A bankárnak az volt álláspontja, hogy a forgalomban levő fizetőeszközök mennyiségének növelése révén, tehát inflációs politikával egyrészt prosperitást lehet előidézni, másrészt csökkenteni lehet az adósságállományt. 1716-ban magánbankot alapított, ami 1718-tól állami bankként működött és kizárólagos papírpénz kibocsátási joggal rendelkezett. A bankban az 1716-ban létrehozott Nyugati Társaság (a társaság Louisiana gyarmattal bonyolított le kereskedelmet és dohánymonopóliummal rendelkezett) részvényeit át lehetett váltani papírpénzre. Korlátozták a pénzérme kibocsátását és a bank a pénzérmet papírpénzre váltotta át, ráadásul állandóan változtatta az arany és az ezüst árfolyamát, tehát az átváltási arányokat. Azonban, megfelelő fedezet hiányában (a társaság áruforgalmából származó haszon alacsony volt) a papírpénz és a részvények értéke 1720-ban katasztrofálisan zuhant. Pánik alakult ki, mindenki

meg akart szabadulni az értéktelen papírpénztől és vissza akarta kapni a pénzt pénzermében. A bank összeomlott, az 1720-ban pénzügyi főintendánssá kinevezett John Law elmenekült az országból. Igaz, az államadósság egy részét visszafizették, de az alattvalók bizalma az állami bank iránt megingott. 1726-ban a livre értékét stabilizálták, az ezüsthöz kötötték, a livre rögzített monetáris értéke 1785-ig nem változott (54 livre = 1 marc ezüst).

II. szakasz (1724-1726)

A régens halálát követően, Bourbon herceg rövid kormányzati ideje alatt egyetlen lényeges dolog történt, XV. Lajost megházasították. 1725-ben feleségül vette I. Szaniszló, volt lengyel király lányát, Leszczyński Máriát. Ebből a házasságból tíz gyermek született, XV. Lajos talán tíz évig hűséges volt feleségéhez, de utána állandóan szeretői voltak, azonban szemben XIV. Lajossal, ezt nem kezelte diszkrét módon, alacsony sorból származó hölgyek is voltak közöttük és beleszólásuk is volt a kormányzati politikába. A király erkölcsi gátlástalanságáról pletykák keringtek, ami hozzájárult a korona tekintélyvesztéséhez, az egyre mélyülő bizalmi válsághoz.

III. szakasz (1726-1743)

Fleury bíboros (XIV. Lajos volt gyóntatópapja) intelligens tanácsadója volt a fiatal királynak, 73 évesen került ebbe a fontos pozícióba és 90 éves koráig szolgált a királyt. Munkabírása, kiváló diplomáciai érzéke a szakszerű közigazgatás megteremtésében, a korrupció elleni következetes fellépésében és Franciaország sikeres külpolitikájában is tükröződik. A lengyel örökösödési háborúban ugyan a király apósának nem sikerült biztosítani a trónt, de a bécsi békeszerződésben elérte Fleury bíboros, hogy Szaniszló kompenzációként megkapta Lorraine hercegségét, ami halála után a francia koronára szállt. Ennek az lett a következménye, hogy 1766-ban egész Lotharingia Franciaországhoz került. A bíboros igyekezett elkerülni az 1740-ben kirobbanó osztrák örökösödési háborúban való részvételt, így nem véletlen, hogy csak halála után, tehát 1744-ben üzent hadat XV. Lajos Angliának és Ausztriának, és Poroszország oldalán belépett a háborúba.

IV. szakasz (1743-1764-1771)

A kormányzati politika irányítása Pompadour befolyására Choiseul hercegének kezébe került, aki 1758-1770. között államminiszter, külügyminiszter és hadügyminiszter volt egy személyben. A márkinő és Choiseul Franciaország új

külpolitikai irányvonalát, az osztrákbarát külpolitikát támogatták, ezzel állt összefüggésben Mária Terézia szertelen lányának, Marie Antoinettének és XV. Lajos unokájának, a leendő XVI. Lajosnak a házasságkötése. Ez a házassági szerződés, ami megpecsételte a hétéves háborúban a francia-osztrák szövetséget, 1770-ben kötött meg. A márkinő befolyása 1763. után jelentősen csökkent, mivel a párizsi békeszerződés Franciaország számára súlyos külpolitikai kudarc volt, gyarmati pozíciója Nagy-Britanniával szemben mind Amerikában, mind Indiában megrendült. A külpolitikai kudarc mellett elmélyült a belpolitikai és a pénzügyi válság is. 1763. után a parlamentek szembenállása a monarchia adóztatási politikájával egyre komolyabb problémákat okozott, ugyanis a parlamenti bírák nem egyeztek bele az adóemelésekbe, minden adóedictumot megvétóztak. A kormányzat fenyegető fellépése (Bretagneban a Rennes-i parlament bírait bebörtönzik) sem változtatta meg a bírák álláspontját. 1769-re Franciaország az államcsőd szélére került. A monarchia alapvető érdeke az volt, hogy Franciaország elkerülje a katonai konfliktusokban való részvételt. XV. Lajos ebben a válságos helyzetben úgy látta, hogy reformokra van szükség, ezért az agresszív külpolitikai irányvonalat képviselő Choiseult leváltotta és Aiguillont nevezte ki külügyminiszternek, Terrayt pénzügyminiszternek és Maupeout kancellárnak.

V. szakasz (1771-1774) A „triumvirátus” kora

1. a kancellár igazságügyi intézkedései:

- ✚ Paulette-rendszert eltörli,
- ✚ 130 parlamenti bírót elbocsát,
- ✚ a párizsi parlamentet és három vidéki parlamentet megszünteti,
- ✚ a párizsi parlament hatáskörébe tartozó területen hat új törvényszéket állít fel, tagjai a korona által fizetett jogászok lesznek,
- ✚ az igazságszolgáltatást ingyenessé teszi.

2. a pénzügyminiszter intézkedései:

- ✚ takarékosági intézkedéseket vezet be pl.: az udvar költségvetését csökkenti,
- ✚ a bevételeket 60 millió livre összeggel megnöveli, a kiadásokat pedig 20 millió livre összeggel csökkenti,
- ✚ a deficitet 50 millió livre összegről 40 millióra csökkenti,
- ✚ statisztikai hivatalt állít fel, ami általános ingatlanfelmérést hajt végre abból a célból, hogy egy új adófajtát vezessenek be, a jövedeleमारányos földadót. Ezt az adót minden ingatlannal rendelkező francia alattvaló köteles fizetni.

1774-ben, amikor XV. Lajos himlőben elhunyt, unokája első intézkedései között szerepelt a triumvirátus lemondatása. XVI. Lajos „népszerű” uralkodóként kezdte válságba torkoló kormányzati rendszerét.

XVI. Lajos uralkodásának 1789-ig tartó időszaka (XVI. Lajos 1774-től 1793. I. 21-ig volt Franciaország királya, amikor is a Nemzeti konvent halálra ítélte)

XV. Lajos trónörökös fia, Lajos Ferdinánd 1765-ben tüdőbetegségben meghalt, s mivel a királynak tíz gyermekéből csak hat életben maradt leánya volt, a trónörökös fiának Mária Jozefinnel való házasságából született három fiúgyermek lehetett a trónörökös. A legidősebb fiúgyermek fog XVI. Lajos néven uralkodni, testvérei: XVIII. Lajos (1814-1824), X. Károly (1825-1830) Napóleon bukása után az ún. „Restauráció” időszakában uralkodnak. XVI. Lajos 1770-ben vette feleségül Mária Terézia franciák által egyre inkább gyűlölt lányát, az „osztrák nőt”, Marie Antoinettet. Az alapvetően jószándékú, de határozatlan, gyakorta következetlen uralkodó felismerte a reformok szükségességét,

tehetséges pénzügyminisztereket és hadügyminisztereket nevezett ki, de amint társadalmi ellenállásba vagy a párizsi parlament politikai szembenállásába ütközött, meghátrált és lemondatta őket. Megvizsgáljuk azt a folyamatot, ami 1788-ra a francia forradalomhoz, illetve az azt megelőző ún. előforradalomhoz vezetett. Az abszolutizmus kormányzati rendszerének politikai válsága következett be, az isteni eredetű, örökletes, a három hatalmi ág (a törvényhozó, a végrehajtó, a bírói hatalom) összpontosítására törekvő francia monarchia legitimitásának alapjai megrendültek. A XVIII. században, Franciaországban a „vagyon arisztokráciájának” jelentősége megnőtt, a gazdag és a felvilágosodás eszmerendszerének hatására liberális elveket valló nemesség egy része és a gazdag polgárság, a felvilágosodás eszméit valló jogászártelmiség elfogadta a népszuverenitás elvét. **A hatalom legitim formája a képviseleti rendszerre épülő kormányzat, ahol a törvényhozó hatalom a nemzetgyűlés. Tehát a törvény előtti egyenlőség elvére épülő, választott képviselőkől álló testületeket fogadták el legitimnek, azaz törvényesnek. A kiváltságokon alapuló társadalmi rendszert elutasították és megfogalmazták a három hatalmi ág szétválasztásának és kölcsönös ellenőrzésének elvét.** A természetadta és elidegeníthetetlen emberi és polgári jogok gondolata és az alkotmányosság eszméje a következő forrásokból származik:

1. az angol felvilágosodás politikai eszméi (T. Hobbes, J. Locke művei),
2. a francia felvilágosodás eszmerendszere (enciklopédisták, Montesquieu: A törvények szelleme, 1748; Rousseau: A társadalmi szerződés, 1762),
3. az angol politikai liberalizmus (Bill of Rights, 1689. II. 23.). Angliában cenzusos választójogi rendszerre épülő, a parlament szuverenitását erősítő alkotmányos monarchia alakult ki.
4. Az USA alkotmánya, az 1787-ben összeülő Alkotmányozó Konvenció elfogadta a szövetséges köztársaság alkotmányát, aminek alapelve „a fékek és egyensúlyok rendszere”.

Azonban világosan kell látnunk, hogy nem csupán a **társadalom vezető csoportjainak kormányellenes fellépése** (liberális arisztokraták és értelmiségiek, így a parlamenti bírák és a lázadó vidéki nemesség) készítette az uralkodót az általános rendi gyűlés összehívására 1789. május 5-én, hanem **a politikai-kormányzati válság összekapcsolódott az egyre súlyosbodó gazdasági válsággal és a korona pénzügyi válságával**, ami 1789-re államcsőd bejelentéséhez vezetett és ez megbénította kormányzatot. **Ennek a három válságfolyamatnak az együttes fennállása eredményezte az 1789-ben kezdődő társadalmi-politikai forradalmat.** Mindezt csak felerősítette a korona tekintélyvesztése, a bizalmi válság.

Gazdasági-pénzügyi válság

A XVIII. században Franciaország népessége jelentősen nőtt, kb. 21 millió főről 26-28 millió főre. Átlagosan négy-öt gyerek született a családokban, magas volt a gyermekhalandóság, egyéves kor alatt a gyerekek egyharmada meghalt és a huszadik életévét a népességnek kb. a fele érte el. XIV. Lajos uralkodásához képest emelkedett a népesség életszínvonala, hiszen a „Napkirály” uralkodása alatt kb. három millió ember halt meg az 1661-62-es, az 1693-94-es 1709-10-es hatalmas éhínségek során és még akkor nem szóltunk a malária, a tífusz és a pestisjárványokban, és az állandó külháborúkban elhunytakról. Az 1720-1820-as évek közötti időszak Európában a gazdasági növekedés időszaka, ami egyben egy inflációs időszak, magas élelmiszerárakkal és csökkenő reálbérekkel. Franciaországban nem az alapvetően feudális struktúrájú mezőgazdaság a húzóágazat, bár a lakosság $\frac{3}{4}$ -e paraszt. A húzóágazat a bel- és külkereskedelem. A francia paraszt saját szükségletén túl maximum 20-30%-al tudott többet termelni, amit járadékok formájában az állam, a földesúr és az egyház elvont tőle. A szokásjog által szabályozott telekhasználatért cenzust fizetett, a földesúrnak mezőrésszel tartozott (ez a termés $\frac{1}{8}$ -ad része volt), a banalitási jogok után illetékekkel tartozott, továbbá a parasztcsalád akkor örökíthette telkét, ha a családfő halála esetén illetéket fizettek, ezt nevezzük a holtkez jogának. Ennek a XVIII. században az lett a következménye, hogy jelentős volt a telekprózódás, a földvesztés és így elterjedt a bérleti rendszer. Az állami adók nagyon súlyosak voltak: a közvetlen állami adók (Taille royal 1439-től létező adó, a fejadó 1695-től), és a közvetett adók (sóadó és az italforgalmazási adó, továbbá az 1749-ben bevezetett általános jövedelemadó, amit a huszadnak neveztek).

A XVIII. században a belkereskedelmi forgalom ötszörösére, a kontinentális külkereskedelem négyszeresére és a gyarmatokkal (főleg a Kis-Antillákkal folytatott cukor, gyapot, indigó, dohánykereskedelem, a Szenegálon át lebonyolított rabszolgakereskedelem) tízszeresére emelkedett. Bordeaux, Nantes, La Rochelle, Rouen és Marseille, Brest, St. Malo kikötővárosai prosperáltak ebben az időszakban. A belkereskedelem fejlődéséhez hozzájárult, hogy a XVIII. század második felében Franciaországban 30 ezer km kövezett utat építettek és mintegy 1000 km hosszú, folyókat összekötő csatornahálózat épült. De a fentiek mellett a következő tényezőket is figyelembe kell vennünk:

F A lakosságnak csak tíz százaléka volt városlakó, viszont Angliában a XVIII. században már huszonöt százalék.

F A városok számára és belkereskedelem szempontjából kedvezőtlen volt az adóközvetek és a tartományok közötti belső vámhatárok létezése.

F Az állam óriási jövedelmeket vont el a városoktól, adók, vámok és kölcsönök formájában, továbbá a városi önkormányzati tisztségeket pénzen megvásárolhatóvá tette.

F A városokban magas volt a hivatalnoki, ún. taláros nemesség száma. Ebben egy tágabb és a francia gazdaság számára kedvezőtlen tendencia

jutott kifejezésre. Franciaországban hiányzott a mobil tőke, hiszen a kereskedők, a gazdag polgárok arra törekedtek, hogy pénzüket ingatlanba, uzsorakölcsönökbe, adóbérletek és hivatalok vásárlásába fektessék. A Paulette-rendszer révén a XVIII. században kb. 30 000 fővel emelkedett a taláros nemesség száma.

F Már a XVII. században Colbert protekcionista vámpolitikájában is szerepe volt annak, hogy magas volt a hollandok részaránya a francia külkereskedelmi forgalomban.

F Kevés volt Franciaországban a nemesfém, tehát a forgalomban a fémpénz hiánya miatt váltókat használtak, a parasztok pedig értéktelen rézpénzt. A XVIII. században a papírpénz bevezetésének két kísérlete is kudarcba fulladt, 1701-ben és 1720-ban is.

F Az iparban a kisipar és a céhrendszer döntő súlya érvényesült. Ezt annak ellenére ki kell emelni, hogy a textiliparban a Verlag-rendszer, tehát a városi központokból irányított falusi bedolgozórendszer elsősorban a Loire folyótól északra elterjedt. (a posztó- és a pamutiparban Rouen, Reims, Amiens központokkal, Párizs központtal Il-de-France területén a selyemipar, a gobelinszövés, csipkeverés, kesztyűk és kalapok készítése). A Colbert által megalapított negyven állami manufaktúra jelentős része a XVIII. században is működött, a hadiipar, a hajógyártás, a bútorigar és a selyemipar területén.

A XVIII. században Franciaországban csak 1779-1788. között alakult ki tartós gazdasági válság. Ebben a kedvezőtlen természetföldrajzi tényezők is szerepet játszottak, így 1783-84-es év kemény, hideg tele (egy hónapon át esett a hó), és az ezt követő 1784-es és 85-ös száraz nyár. Az embereket malária és tífuszjárvány sújtotta. 1787-88-ban jégesők, áradások, majd szárazság, takarmányhiány és marhavész pusztított. A magas élelmiszerárak, a spekuláció 1789 tavaszára országszerte kibontakozó éhséglázadásokhoz vezetett. A korona már nemcsak Amszterdamból, hanem Philadelphiából is vásárolt gabonát 1789-90-ben 75 millió livre értékben. Azonban ez nem oldotta meg a problémákat.

XVI. Lajos kormányzati politikája

A király első intézkedései közé tartozott a triumvirátus lemondatása, továbbá a párizsi parlament regisztrációs és vétójogának visszaadása, bár ezek a közvélemény és a taláros nemesség körében népszerű intézkedések voltak, a korona helyzetének szemszögéből nem értékelhető pozitívan. A Terray pénzügyminiszter helyére kinevezett ősi, normandiai nemesi családból származó Turgot (1774-1776) rendkívül képzett pénzügyminiszter volt. A fiziokrata elveket valló, a gazdaság liberalizálása mellett elkötelezett tudós (1776-ban készült el az „Észrevételek a javak képződéséről és elosztásáról” című műve) komoly kormányzati tapasztalatokkal rendelkezett: 1753-tól a királyi tanács tagja volt és 1761-ben XV. Lajos kinevezte őt Limoges generalitè intendantsává.

Gazdasági elképzelései és rendeletei:

✿ **A piaci viszonyokat korlátozó testületek, járadékok megszüntetése, a mezőgazdaság termelékenységét növelő rendeletek kibocsátása. Így a holtkéz jogának eltörlése, robotmegváltás (az útépitési robotot eltörli, amire eddig az útépitéstől három-négy mérföldre lakó községek lakóit kötelezték), helyette a községek ezután adót fizettek. A bérleti rendszerű földhasználat kialakítása volt a célja, ami a földesúri járadékok megszüntetésével járt együtt.**

✿ **A belső vámok eltörlése, a céhek felszámolása, a szabad iparüzés biztosítása. A gabona állami árszabályozásának eltörlése, tehát a gabona szabadárassá tétele, amivel a versenyszellem megteremtését, a spekuláció megszüntetését, és egyben alacsonyabb gabonaárakat kívánt elérni.**

✿ **A korona pénzügyi helyzetének stabilizálása. Turgot szerint a Taille emelése nélkül és újabb kölcsönök felvételét mellőzve kell a deficites államháztartást egyensúlyba hozni. Csökkenteni kell az udvar költségeit, mérsékelni a hadikiadásokat, és az adórendszer egészét meg kell reformálni. Nem szükséges sokféle adó fenntartása, amit nem is egységes elvek alapján szednek az ország különböző területein, hanem a huszad mellett (amit ingóvagyon, hivatal és járadékok után kell fizetni) csak egyetlen adófajtát kell fenntartani, ez a jövedeleमारányos földadó.**

✿ **Turgot a felvilágosodás eszméit is elfogadta, így szükségesnek tartotta a sajtó- és szólásszabadság, a vallási tolerancia biztosítását és a cenzusos választójogi rendszer bevezetését (évi meghatározott jövedelem a választójog és a választhatóság feltétele).**

1774-ben rossz volt a termés, így 1775-ben hatalmas gabonaár-emelkedés következett be és Dél-Franciaországban marhavész ütötte fel a fejét. Franciaország szerte parasztfelkelések, adómegtagadások voltak. A történetírás ezt „lisztháborúnak” nevezte el. A párizsi parlament ezt a helyzetet használta fel arra, hogy Turgot lemondását követelje, amit az uralkodó 1776. május 12-én meg is tett.

Utóda, Jacques Necker lett (1776-1781, 1788-1790), aki svájci származású, protestáns, közrendű bankár volt. Visszatért az állami szabályozás rendszerére, eltörölte a holtkéz jogát 1779-ben, az adókat ugyan nem emelte, azonban hatalmas kölcsönöket vett fel. Ennek az az oka, hogy Vergennes külügyminiszter (1774-1787) Franciaország Nagy-Britannia elleni revanspolitikája szellemében, egyrészt 1775-től pénzügyi támogatást nyújtott az amerikai hazafiaknak és 1778-tól katonai támogatást is. Az erőforrások gyarmati-tengeri háborúra való koncentrálása azzal a következménnyel járt, hogy 1775-1780. között a haditengerészet költségvetése hétszeresére emelkedett (kb. 170 millió livre / év, ami az állami bevételek

36%-át tette ki). Azonban, nem csupán a haditengerészetet fejlesztették, hanem az idős hadügyminiszter, Saint-Germain grófja (1775-1777) 98 rendeletet bocsátott ki a szárazföldi haderő fejlesztésére:

- A szárazföldi haderő létszámát kétszeresére emelte, 16 új hadosztályt állított fel, a tüzérség haditechnikai fejlesztése méltón előkészítette a forradalmi, napóleoni hadsereg kiváló tüzérségét.
- 12 új katonai kollégiumot hozott létre Franciaországban, csak ezek sikeres befejezése után lehetett jelentkezni a párizsi katonai akadémiára.
- Új rangtáblázatot bocsátott ki és katonai rangok adásvételét eltörölte.
- Új katonai törvénykönyvet bocsátott ki, a halálraítéltek kínzását eltörölte, a beteg rabokat elkülönítette és javította a börtönviszonyokat.

Nem tudjuk pontosan, hogy Necker mennyi kölcsönt vett fel, ő maga 530 millió livre összegről nyilatkozott, de A. F. H. Franciaországnak 1500 millió livre összegbe került. Neckert a taláros nemesség, a parlamenti bírák nem kedvelték, ugyanis Turgothoz hasonlóan a jövedelemarányos földadó bevezetését tűzte ki célul. Mint idegen származású személy az államtanácsban nem rendelkezett szavazati joggal, s amikor 1781-ben szavazati jogot követelt a királytól, az uralkodó emiatt menesztette.

Az 1783-ban kinevezett pénzügyminiszter, Calonne igen nehéz feladat előtt állt. 1786-ban terjesztette be az uralkodónak átfogó reformtervét. A korona tekintélye a mélypontra süllyedt, az egyre erősödő kritikai szellem a gyűlölt „osztrák nő” ellen irányult, akit pazarló életvitele miatt bűnbakká kiáltottak ki és 1786-ban az ártatlan királynét belekeverték az ún. „nyakékperbe”. Egy szélhámós nő a királynéra hivatkozva Rohan bíborostól egy gyémánt nyakláncot csalt ki és a per során azt állították, hogy a királyné megkapta a nyakéket. Calonne jelentése szerint az állami bevétel 475 millió livre/ év, a kiadás 587 livre/ év. Az

államadósság 1250 millió livre, tehát a bevétel mintegy háromszorosa. **Így átfogó pénzügyi, gazdasági és közigazgatási reformra van szükség, egyébként az államcsőd elkerülhetetlen.**

Calonne reformtervezete:

☉ **Adóztatás**

Adóügyi egyenlőség bevezetése, azaz minden ingatlannal rendelkező alattvaló jövedelemarányos földadót fizessen. Nem kell új adót bevezetni, a már létező huszad adóból a kereskedelmi, a járadékok utáni és a hivatalok utáni huszadot meg kell tartani és a földadót is a huszad alapján kell kivetni. A földeket minőségük alapján négy osztályba kell sorolni, a legjobb minőségű földek után huszadot kell fizetni, ami egyenlő a földből származó évi jövedelem kb. öt százalékával és a negyedik osztályba sorolt földek után negyvenedét kell fizetni, amit tehát kb. 2,5 %-a a földből származó évi jövedelemnek.

☉ **A gazdaság liberalizálása**

- belső vámok eltörlése,
- a gabona szabadárassá tétele,
- a banalitási jogok megszüntetése és általános robotmegváltás.

☉ **A politikai képviselet elve**

Cenzusos választójogi rendszer bevezetése, a földből származó 600 livre/ év jövedelem a választójog feltétele.

XVI. Lajos beleegyezett a reformprogram megvalósításába és úgy döntött, hogy a tervezet megvitatását az Előkelők Gyűlése folytassa le. 1787. február 22-én a király összehívta a testületet, ahol 144 fő képviselte a 28 millió fős Franciaországot. A testület 1787. május 25-én úgy oszlott fel, hogy nem fogadta el a reformokat, arra hivatkozva, hogy **a tervezetet csak a szélesebb társadalmi csoportokat képviselő általános rendi gyűlés fogadhatja el.** A történészek által előforradalomnak elnevezett folyamat első lépésének nevezzük az előkelők lázadását. Miután Calonne 1787. április 8-án lemondott, Loménie de Brienne, Toulouse érseke lett a pénzügyminiszter, aki Calonne tervezetét a párizsi parlamentbe terjesztette be. A parlament és a korona között kiéleződött az ellentét, ami 1787. szeptemberében a bírakkal megkötött kompromisszummal zárult. A földadót a parlament nem fogadta el, de a huszadadó kiterjesztését és a tervezet további pontjait elfogadta. A korona pedig megígérte, hogy öt éven belül összehívja az általános rendi gyűlést, de Orleans hercege „mindent elrontott”, mivel amikor a király kérte, hogy gyorsított eljárás során tárgyalják meg a tervezet minden egyes pontját, a herceg helytelenítette a király bírának adott utasítását. Erre a parlamenti bírák felbátorodva 1788. május 3-án kiáltványt tettek közzé. Ebben a következők szerepeltek: össze kell hívni az általános rendi gyűlést, mivel a testület jogkörébe tartozik az adó megszavazása. A parlamenti bírák elmozdíthatatlanok. Ezt a folyamatot nevezzük a parlamentek lázadásának. A király az engedetlen parlamenti bírák lépései miatt szigorú rendelkezésre

szánta el magát. Lamoignon főpecsétőr 1788. május 8-án igazságügyi rendeletet bocsátott ki:

- ▶ A parlamenteket megszüntette egész Franciaországban.
- ▶ 45 törvényszéket állított föl helyettük, ezekben a király által kinevezett, a korona által fizetett jogászok folytatták le a pereljárást.
- ▶ A fenti törvényszékek regisztrációs és vétójoggal nem rendelkeztek.

Erre válaszként a vidéki parlamentek jogászértelmisége, a taláros nemesség, a városok és vidéki nemesség egyaránt fellázadt a korona ellen. Ezt nevezzük a tartományok lázadásának, aminek fontos politikai fórumai voltak a Calonne és a Brienne által visszaállított tartományi rendi gyűlések. XVI. Lajos leváltotta Briennét, kinevezte újra Neckert pénzügyminiszterré, hatálytalanította Lamoignon intézkedéseit. Franciaország 1788. augusztusára az államcsőd szélére került. XVI. Lajos 1788. augusztus 8-án kiadta azt a királyi rendeletet, amelyben 1789. május 5-ére összehívta az általános rendi gyűlést. A legfigyelemreméltóbb az, hogy a párizsi parlament konzervatív álláspontját a király visszautasította, ugyanis 1788. szeptember 21-én a párizsi parlament úgy foglalt állást, hogy 1614-es alapelveknek megfelelően kell összehívni az általános rendi gyűlést. Ezt a társadalom elitrétegének nem nemes tagjai, a polgárok sem fogadták el, de a liberális elveket valló arisztokraták és papok is helytelenítették. Az 1614-es utolsó rendi gyűlés működésének alapelvei a következők voltak: a három rend külön ülésezett, azonos számú képviselők voltak jelen mindhárom kamarában, a papság, a nemesség és a polgárság rendenként szavazott, tehát rendenként egy-egy szavazattal rendelkezett. Ez a vagyon arisztokráciája számára elfogadhatatlan volt. Ezzel szemben a monarchia elfogadta a képviseleti kormányzás elvét, bár felemás módon. A 25. életévét betöltő, adózó francia férfiak választójoggal rendelkeztek, a harmadik rend képviseleti számát az uralkodó duplájára emelte (az 1. rend 300 fő, a 2. rend 300 fő, 3. rend 600 fő). Azonban nem engedélyezte a három rend együttes ülésezését és a személyenkénti szavazást. Az uralkodó elrendelte, hogy az intendánsok irányításával minden adóköri körzetben a sérelmeket és elvárásokat tartalmazó ún. panaszfüzeteket állítsanak össze. **A 36 kötetnyi panaszfüzet képviseleti elvre épülő törvényhozó hatalom létrehozását, alkotmányos reformokat és adóügyi egyenlőséget követelt.** Az volt a kérdés, hogy a liberális elveket elfogadó nemesek, a gazdag polgárok és a képzett jogászértelmiség konszenzusra jut-e a régóta felváltó politikai rendszer jellegét illetően és kialakul-e közmegegyezés a kormányzati elvek tekintetében. A jakobinus diktatúráig eljutó forradalom azt mutatja, hogy ezért a konszenzusért belpolitikai és külpolitikai okok miatt is a franciák nagyobb véráldozattal fizettek, mint az angolok.